

Stüfbaltir och Stama de läto run-hugga denna sten, äfven Aslauh lät så göra, efter Hunef, efter deras husbonde (= deras kära hufvader och brödgifvare). Stort är detta graf-märke! I ett brev till Dybeck ett par dagar senare (³¹/₅ 1873) återkommer Stephens till frågan: »Jag kan icke hjälpa det att Säv's läsning af Näs-stenen är alldeles oförsvarlig. Den förargliga frånvaron af runan Þ är ju nonsens. Det är 'den afgörande, fatale frånvaron' — utan att tala om mina andra viktiga inkast. Och då MERKILIKT icke finnas, kan det icke upplysas af någon KENILIKT eller något annat på andra stenar.»

I UFT (1879) översattes inskriften: »Stufbalt och Sten, de läto hugga berömliga minnesmärket efter Hunef, och Åslög (lät hugga) efter Bonded (eller sin make?)»

U 773 är icke ristad av någon framstående runmästare. Inskriften är dåligt beräknad på den för en runristning föga lämpade stenen.

Inskriftens senare del ger numera ingen säker mening.

774. Hjulsta, Enköpings-Näs sn.

Pl. 96, 97.

Litteratur: L 737, D 1:101. J. Bureus, Fa 6 s. 120 n:r 56 (Caspar Cohl), Fa 5 n:r 275, Fa 1 s. 62, Fa 10:2 n:r 60, Ff 6 n:r 109; Ransakningarna 1667—84; O. Verelius, Manuductio ad Runographiam Svecanum (1675), s. 31 J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 57; P. Elvius, De Fierdhundria (auctor J. Arenius), Upsalæ 1717 (feltryck 1617); s. 98 och 99; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 445, 2, s. 165; Fahle Burman, Triga supplementorum ad runographiam Svio-Gothicam (i: Nova Acta Reg. Soc. Scient. Ups., Vol. 5, 1792), s. 306, n:r 26; R. Dybeck, Berättelse för år 1861 (ATA; tryckt i ATS 1, s. 167—186), Näs socken 1862 (ATA); J. O. Fries och V. Karlsson, Några ord till upplysning om bladet »Ängsö» (1864), s. 51; UFT h. 8 (1879), s. 87; E. Brate, Anteckningar 1898 (ATA), Svenska runristare (1925), s. 64; S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1941—43 (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, kopparstick (i Ff 6); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta 4); Dybeck, D 1:101.

Runstenen står i kanten av en skogsbacke, 350 m. SÖ om Hjulsta kloster, 3 m. SV om vägen Hjulsta—Nybyholm, 25 m. ÖSÖ om en vägbro. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Ängsö».

Enligt Caspar Cohl (Fa 6) fanns stenen »J Hiulestads källare Mur i Näss Sökn». Samma uppgift återfinnes i Fa 5 (och Ff 6): »J Hiulestad i källarmuren». — Enligt Ransakningarna 1667—84 fanns stenen »widh Hiulstads Gårdz kiällardöör»; om andra uppgifter i samma källa se U 773. På träsnittet i Peringskiölds Monumenta finnes bläckanteckningen »i Julsta källar swal. Näs sochn». (Träsnitten av runstenar från Enköpings-Näs sn medtagas ej i Bautil; L 737: »Hjelstads källaremur.») — I sin reseberättelse för år 1861 skriver Dybeck: »Under flere dagar sökte jag förgäfvat få reda på den icke afritade¹ runstenen, hvars inskrift finnes upptagen hos Liljegren (737) och som han uppgifver vara i Hjelstads källarmur, Näs socken. Något Hjelstad finnes der icke, men väl Hjulstad, i hvars källare ingen runsten syntes. Halfqvädda visor eggande till trägna spörsmål. Sent en söndagsafton slapp det ur en af starka drycker ankommen skräddare, som sade sig vara 'arg på Hjulstaherrn', att stenen kunde med framgång sökas på andra sidan gården, der han i två år legat såsom bro öfver ett stort afloppsdike. Jag var snart på stället och fann runstenen. Han låg med nedvänd inskrift öfver två nyligen uppförda väldiga brofästen af sprängd gråsten. Förut läser han stått i alléen närmare gården, lutad mot ett trä. Stenens forsling från brofästen(!) och omvändning kostade tio Rdr Rmt. Han är stor och inskriften ännu utmärkt väl bibehållen. Ordet 𐌺𐌺𐌹𐌸𐌹, hvilket deri förekommer, är högst ovanligt. — Jag

¹ Anledningen till detta oriktiga påstående är givetvis, att Dybeck icke har känt till kopparsticket i Ff 6 och träsnittet i Peringskiölds Monumenta. Då något träsnitt icke fanns i Bautil, tog Dybeck för givet, att avbildningar saknades.

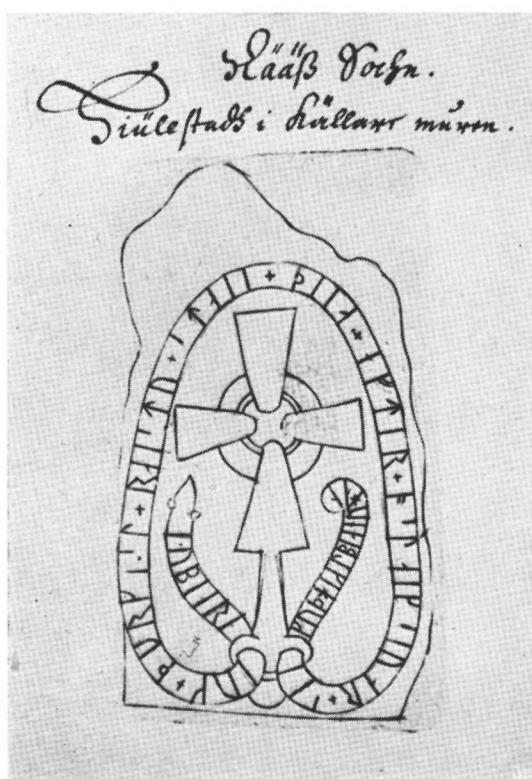

Fig. 213. U 774. Hjulsta, Enköpings-Näs sn. Efter kopparstick i F f 6.

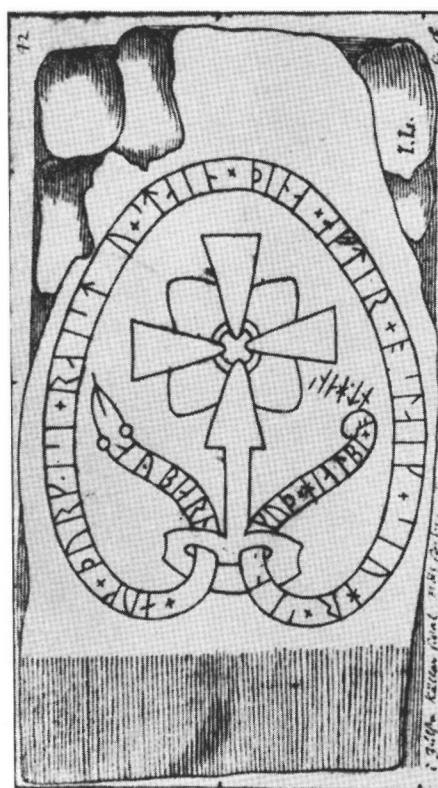

Fig. 214. U 774. Hjulsta, Enköpings-Näs sn. Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta.

anser mig icke böra förtiga, att hans användande till broöfverliggare skett med gårds egarens vetskap. Denne är friherre Liljencrantz . . . Nuvarande Arrendatorn af Hjulstad, Kapten Björkenstam, har förklarar sig sinnad att resa stenen. Afritningar af denna runsten, en i Näs bogårdsmur [= U 773], samt af en i nästlidne December månad nyfunnen, märkelig runinskrift i ett berg på *Tjursåkers* egor [= U 771] skola inflyta i Runurkundernas nästa häfte.» Stenen restes redan året därpå, alltså 1862. I *Sveriges runurkunder* skriver Dybeck: »Under de sednare åren har denne Runsten, som på 1600-talet lär varit insatt i en källarmur, stått lutande mot ett trä invid gården, till dess nuvarande egaren för några år sedan lät lägga honom öfver ett nygrafdt ansenligt afloppsdike ett godt stycke öster ut från egendomen. Efter mycket letande fann jag honom med nedåtvänd ristning derstädes. Han lyftes då från brokistorna och fördes till östra sidan af diket, samt restes, året derefter, å en närliggande höjd genom benägen försorg af gårdens arrendator». Då Brate besökte platsen 1898, stod stenen fortfarande på samma ställe, »men den nuvarande ägaren af Hjulsta, frih. v. Kanzow har för afsikt att flytta den in i parken och ställa den på västra sidan om uppfartsvägen till manbyggnaden midt emot runstenen från Väppeby på den östra.» Denna plan blev emellertid aldrig satt i verket. Vid runinskriftsinventeringen 1941 lutade stenen framåt och hotade att falla omkull. Den restes genom Riksantikvarieämbetets försorg år 1946.

Rödgrå granit. Höjd 1,80 m., bredd 1,19 m. Ristningen är tydlig, med breda, mjukt rundade linjer.

Inskrift:

aybiarn × auk × þurkisl + raistu + stain × pina × affir × oslaik + siuhr × sin kup × hialbi + ont × hans

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65

Öybiörn ok Þorgisl ræistu stæin þenna æftir Aslæk, siuhr sinn. Guð hialpi and hans.

»Öbjörn och Torgils reste denna sten efter Åslek, sin svärfar (svåger?). Gud hjälpe hans ande.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk. Alla **a**- och **n**-runor ha ensidiga bst; **s**-runorna ha formen **l**. 2 **y** är tydligt stunget. I 7 **n** är bst nästan fullständigt försvunnen i en stor flagring. Efter 7 **n** är ett stycke av slingan ej utnyttjat för ristning; ytan var här tydligen olämplig på grund av sin skrovlighet. 14 **k** är ej stunget; en fördjupning mellan hst och bst är ej huggen. 15 **i** har förlorat nedre hälften genom flagring. Ovanför 17 **l** börjar en djup flagring, i vars kant dock **l**-bst kan spåras. Samma flagring har skadat sk efter 17 **l**. Avståndet mellan 22 **t** och 23 **u** är onormalt stort, 14 cm.; ytan har här tydligen varit otjänlig att rista, jfr avståndet mellan 7 **n** och 8 **a**. 38 **o** har bst endast t. h. om hst. 44 **s**—48 **r** äro tydliga. — Cohl (Fa 6): 2 **u**; runföljden 29—32 har uteglömts; 44—48 läses riktigt **siuhr**. Inskriftens slut, runföljden 61—67, har utelämnats. — Bureus (Fa 5): De av Cohl (i Fa 6) glömda runföljderna 29—32 och 61—67 ha tillagts i marginalen. 61 **a**; sk överhoppat efter 63 **t**. — I Fa 10:2 finnes endast rubriken; sidan är eljest tom. — Kopparsticket i Ff 6 är på många ställen felaktigt: 2 **u**; bst i **a**- och **n**-runorna saknas flerstädes eller äro endast svagt antydda. 47 **a**. I slutet har ett försök gjorts att pressa in hela inskriften i slingan, trots att de sista sex runorna stå utanför densamma. Även i ornamentiken finnas talrika felaktigheter. — Hadorph och Leitz: Sk efter 14 **k** (·); 17 **i**; sk efter 63 **t** har getts formen av en punkt. — Dybeck (D 1:101): 35 **t** har hos Dybeck utseendet **†**; 42 **i** har försetts med en egendomligt placerad **n**-bst **‡**; sk efter 60 **i** och efter 63 **t** uppfattas som punkter. — Brate (1898): »Inskriften börjar utan skiljetecken. Efter **aybiarn** vidtager en skada, hvilken ock förstört kst. uti 7 **n**, men dettas sträckning framgår af skadans gräns. Denna skada tyckes icke hafva innehållit någon inskrift... R. i och l i **pukisl** äro skadade, på l är kst borta men dess sträckning synlig i skadan. Ordet **siuhr** är fullständigt i behåll. Uti **hialbi** är böjningen af kst till **þ** föga utpräglad. Det följande ordet är **ont**, icke **ant**. På stafvens vänstra sida i dess första runa finnes intet spår af kst, stafvens kant är alldeles tydligt oskadad och kst till **þ** äro tydliga.»

Om namnet *Öybiörn* se Sö 211; jfr Sö 255, där dock exemplet L 664 Litslena [= U 753] utgår. — *Þorgisl* var under vikingatid och medeltid ett vanligt namn i hela Norden. — *Aslæk*, *Aslæikr* har varit jämförelsevis ovanligt i Sverige — sex säkra belägg i svenska runinskrifter — men är »allmänt i Norge under hela medeltiden» (Lind). På L 219 Fjuckby förekommer namnet skrivet på samma sätt som på U 774.

Inskriftens egentliga svårighet ligger i runföljden 44—48 **siuhr**. Redan Dybeck anmärker, att ordet »är högst ovanligt». I *De Fierdhundria* (1717) återges ordet med *sweger* och översättes *affinis* (*sui*). Burman återger ordet som *suar* och översätter det med *socero* (*suo*). I *UFT* tolkas runföljden med tvekan som »frände» och av Brate i *Svenska runristare* (1925), som »svärfader». Troligt är, att ristaren har avsett att med **siuhr** återge det ord, som på tre andra uppländska runstenar U 846, L 179 och D 1:239 skrives **suir**, **suer**. I dessa senare är det självfallet fsv. *svær*, m., 'svärfar', 'svåger', som åsyftas. Att ljuden i detta i runinskrifterna ovanliga ord ha varit svåra att analysera för ristaren antydes måhända av U 590, vars **saug** sannolikt skall återge samma ord. Också i **siuhr** måste man räkna med felristning, även om ristarens skicklighet tyckes strida mot ett sådant antagande. Man kunde tänka sig, att **h** är felhugget för **a**, d. v. s. att ristaren först har huggit ett **n**, som han sedan har rättat till **a**, varigenom ett **h** har uppstått. En liknande felristning finner man t. ex. på den möjligen av samme ristare utförda U 768. Om man räknar med en sådan felristning, måste man emellertid uppfatta i mellan **s** och **u** som återgivande en inskottvokal, vilket fonetiskt knappast är sannolikt. Antagandet av felristningen **h** för **a** försvåras dessutom av, att **a** och **n**-runorna i denna inskrift ha ensidiga bistavar. Andra möjligheter att förklara det egendomliga ristningssättet förefalla ännu mindre troliga.

Brate har antagit, att U 774 har ristats av Erik, se *Svenska runristare* (1925), s. 64. Huruvida denna anonyma ristning verkligen har Erik till upphovsman är svårt att säga. Ristaren skulle då här ha t. ex. för en gångs skull använt den svensk-norska typen av s-runan. Huggningstekniken, ornamentiken och inskriftens stilisering lämna dock ett visst stöd åt Brates antagande. Man vågar dock knappast instämma med Brate i hans påstående, att de ristningar, som han tillskriver Erik, »hava en så enhetlig karaktär, att deras samhörighet knappt är tivelaktig.» Möjligen kan ett bestämdare svar på denna fråga lämnas, när samtliga till Erik hänfödda ristningar ha granskats; jfr U 762.

775. Väppeby, Enköpings-Näs sn. Nu vid Hjulsta.

Pl. 98.

Litteratur: L 736. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 4, bl. 57; N. R. Brocman, *Utdrag utur dagbok 1760* (i: J. G. Liljegren, *Samlingar av handskrifter rörande runstenar*, hs i ATA); R. Dybeck, *Reseberättelse för år 1858* (ATA), *Näs socken 1862* (ATA); J. O. Fries och V. Karlsson, *Några ord till upplysning om bladet »Ångsö»* (1862), s. 51; UFT h. 8 (1879), s. 86 f.; E. Brate, *Anteckningar 1898* (ATA), *Svenska runristare* (1925), s. 61; S. B. F. Jansson, *Runinskriftsinventering i Uppsala län 1941—43* (ATA).

Äldre avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* 4); Brate, foto 1898 (ATA).

Fig. 215. U 775. Väppeby, Enköpings-Näs sn.
Efter träsnitt i Peringskiölds *Monumenta*.

Runstenen står 25 m. SÖ om Hjulsta kloster, 150 m. NÖ om Hjulsta huvudbyggnad. Den ursprungliga platsen, NNW om Väppeby vid gamla landsvägen, är utmärkt på Geologiska kartbladet »Ångsö»; jfr fig. 216.

I *Ransakningarna* 1667—84 omtalas, att »på Wäckby äger 2» runstenar finnas.¹ — På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes bläckanteckningen »Wäckby Näs sochn» (L 736: »Dersammastädes», d. v. s. »Väckby»). — N. R. Brocman antecknar i sin dagbok 1760: »¹/₄ mil från Svingarns kyrka utför Vettby wid vägen, en Runsten om 4. alnars Högd och 2. alnars Bredd, hwarutur likväl et Stycke på ena Sidan borta, med nedre Skriften til en del gömd i Jorden.» När Dybeck, hundra år senare (1858), besöker platsen, antecknar han: »Den store runstenen vid Väpby (Liljegren 736) blef för några år sedan störtad och sönderslagen af en bonde, hvars häst en mörk afton skenade, skrämd, såsom mannen trodde, af stenen.» I sin förteckning över fornminnen i »Näs socken» (1862) skriver Dybeck: »I Weppeby skogsbacke förekomma här och der många forntidslemningar, de fleste mycket skadade. En bautasten af tre alnars höjd står ännu; flere äro fallne. Nära 20 grafkullar återstå oskadade, tillika med ena sidan af ett stenskepp, som tyckes varit 30 alnar långt. Dessutom något öfver hälften af en ansenlig stenkrets, hvars twärmått uppgår till femton alnar... Af de två runstenar, hwilka funnits wid Väppeby, återstå för närvarande endast förgrusade stycken bland de ofvannämnde hednagrafvarna. Den största af dem stod ännu oskadad för tolf år sedan, då en bonde, som befarade att hans fåle kunde skygga för stenen, söndersprängde honom.» — År 1898

¹ Om andra uppgifter i samma källa se U 773.